

Az önreflexió alakzatai

Ezeréves hagyományok és XXI. századi tendenciák
a Vásárhelyi Őszi Tárlatok világában

Írásomban a hódmezővásárhelyi Alföldi Galériában 1954 óta megrendezésre kerülő Vásárhelyi Őszi Tárlatok művészettörténeti hagyományait és aktuális képzőművészeti trendjeit tekintem át. Röviden bemutatom az elmúlt öt évben a kiállítássorozat fődíjával, a Tornyai-plakettel kitüntetett képzőművészek – Ilona Keserü Ilona, Ámmer Gergő, Szabó Klára Petra, Kotormán Norbert, Király Gábor – alkotói világát, és a tavalyi tárlat anyagának főbb jellegzetességeit is ismertetem.

Újragondolt tradíció

„Hagyomány egy van; mint ahogy egy emberiség, egy szellem és egy Isten. Ez az egy azonban, bár mindenütt ugyanaz, időkre, népekre, nyelvekre alkalmazva jelentkezik” – írja Hamvas Béla a tradícióról a *Scientia sacra* című kötetében. A hagyományt az egész emberi kultúra s benne a társadalom, a történelem, a vallás és a művészet jelenti, amelyek soha nem veszítenek aktualitásukból. A tradíció fogalmának lényegi eleme a dichotómia: mindig jelen van, ugyanakkor állandó újragondolásra szorul. Hamvas szerint a hagyomány „teljes egység, s így kivétel nélkül minden esetben nemcsak gondolható, hanem alkalmaz-

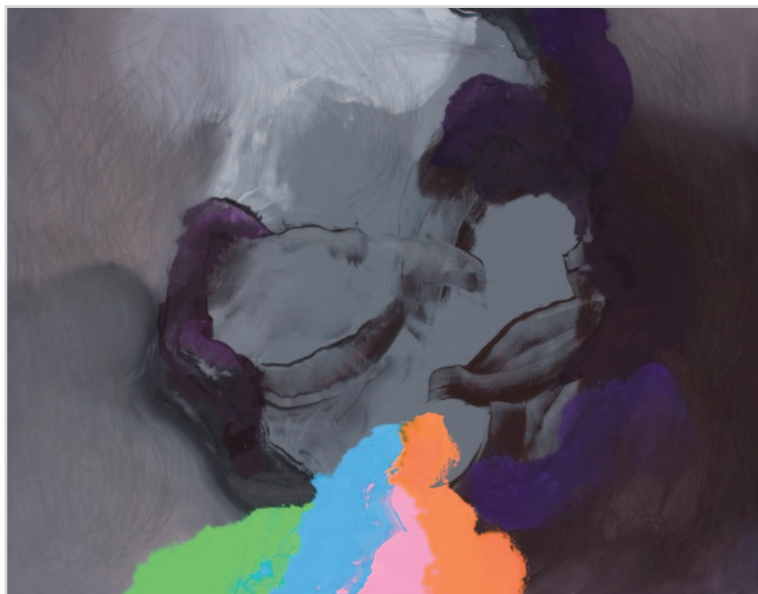
ható is. Az alkalmazhatóság néhány esetben olyan könnyűnek látszik, hogy több újabb áramlat a csábításnak nem tudott ellenállni.”

A fentiek alapján adódik a kérdés: a hódmezővásárhelyi képzőművészeti hagyomány egységet alkot-e, s valóban nagy-e a csábítás azt alkalmazni és arra reflektálni – napjainkban? Mielőtt azonban belesétálnánk a Kökénydombi Vénusz hatezer éves helyi alkotói tradíciójának utcájába, a modernitásra kell csökkentenünk az időbeli kereteket. A XX. század elején a városban jelentkező modern képzőművészek – Tornyai János, Endre Béla, Rudnay Gyula, Pásztor János – által teremtett hagyomány ugyanis az a kiindulópont, ahonnan a mindenkori kortárs törekvések fontos színterévé vált Hódmezővásárhely. Nemcsak alföldi művészváros lett, de megjelenési fórumokat adott a művészeknek: alkotótelepekben, képzőművészeti szimpóziumokban és ezek eredményeit bemutató tárlatokban is megnyilvánultak. Ezek körébe tartozik a Vásárhelyi Őszi Tárlat is.

A hódmezővásárhelyi Alföldi Galériában tavaly hatvan-nyolcadik alkalommal megrendezett őszi képzőművészeti seregszemle – a több évtizedes és (szinte) megszakítás nélküli múltjára tekintettel is – már önmagában tradíció. Olyan hagyomány, amely érték. Értéke nemcsak Hódmezővásárhely városának és közgyűjteményének, a Tornyai János Múzeumnak, de az egész kortárs képzőművészeti szcénának. S ezt nem pusztán a kiállításra évről évre beadott művek nagy száma, de azok tematikai, technikai és szemléletbeli sokszínűsége is bizonyítja.

A díjazott, a kiállított és a katalógusban látható művek alkotói fölismerték a Vásárhelyi Őszi Tárlatok hagyományvilágának sokszínűségét, változatosságát és nyitottságát, amelyekre alapozva bátran nyújthatták be esztétikai kívánalmaik és folyamatosan alakuló formanyelvük diktálta műveiket. A Vásárhelyi Őszi Tárlatok anyaga tehát autonóm művészi intenciókkal létrehozott és az eltérően értelmezett vásárhelyi tradíciók által nem kötött alkotásokból áll, amelyek – ezen tárlat erejéig – egy térbe kerülnek: közös fizikai és szellemi közegbe. S ha nem is alkotnak egységet, szükségszerűen diskurzusba lépnek egymással: ha másként nem, a kurátori szemlélet és a látogatói befogadás révén.

Ilona Keserü Ilona:
Szívultrahang,
2016
Fotó: Dömötör
Mihály
© 64. Vásárhelyi
Őszi Tárlat

A szervező intézmény, a Tornyai János Múzeum számára külön öröm, hogy az utóbbi években szép számmal adják be munkáikat a frissen végzett fiatal képzőművészek vagy még tanulmányaikat folytató művészhallgatók. Ez talán azoknak az újabb nemzedékekhez tartozó – akár a Vásárhelyi Őszi Tárlatokon már díjat vagy munkajutalmat nyert – alkotóknak is köszönhető, akik hallgató koruk óta szerepelnek a kiállítók között, s megosztják a tárlattal kapcsolatos pozitív élményeiket. Említést érdemel még, hogy tendenciaszerűen évről évre gyarapodik és erősödik a szobrászati mezőny a Vásárhelyi Őszi Tárlaton. Az elmúlt néhány esztendőben a kiállítás kurátorai arra törekedtek, hogy tematikus egységekbe rendezzék a válogatott műveket, és az Alföldi Galéria adottságaihoz alkalmazkodva használják a kiállítóteret, hogy a látogató figyelmét és érdeklődését a tíz termen keresztül fönntartsák.

Provincia és monumentalitás

A provincia kifejezés az ókori Római Birodalom tartományainak a megnevezésére szolgált. De művelődés- és eszmetörténeti értelemben évszázadok óta a politikai, gazdasági, művészeti központtól – a centrumtól – távoli régiót jelöli. Egyben jól érzékelhető, meghatározható és körülírható, tudatosan vállalt vagy akaratlanul követett művészeti irányzatot is. A provincializmus mint művészettörténeti fogalom lényege, hogy partikuláris problé-

mák állnak központjában, s valamilyen „részletet” emel ki a – szó „teljességében” értelmezett – „egésszel” szemben. Elsősorban az eltúlzott „népieskedést” nevezték így a korábbi időszakok hazai esztétikai megközelítései. A provincializmus ellentéte az univerzalizmus, a kozmopolitizmus és a monumentalitás is. A monumentalitás egyrészt óriási méreteivel és jelentős térbeli kiterjedésével igyekszik hangsúlyozni a művészeti alkotások tartalmát, ugyanakkor a partikularitással és a provincializmussal szemben a „teljesség” kérdése a fő problémaköre. Ráadásul nem föltétlenül a méretbeli nagyság a monumentális kompozíció legfőbb jellemzője, hiszen lehet egy kicsiny, minuszkularitásban kidolgozott, strukturált és program-szerű alkotás is monumentális.

Ezek alapján ellentétesnek tűnik a két fogalom. Ez az oppozíció azonban csupán látszólagos. Hódmezővásárhely – amely önmagát büszkén nevezi alföldi művészvárosnak – kétségtelenül provincia, hiszen kulturális életünk hagyományos centrumától, Budapesttől nagy távolságra fekszik. Azonban magyarországi viszonylatban a modern vásárhelyi képzőművészeti hagyományt nem tekinthetjük provinciálisnak. Erre eklatáns példa a tavaly hatvannyolcadik alkalommal megrendezett Vásárhelyi Őszi Tárlat. A kiállítás ugyanis önmagában – túlzás nélkül állíthatjuk – monumentális jelenség volt, mert a kortárs képzőművészeti szcena szereplőinek jelentős részét fölvonultatta alkotói között. A kiállító művészek sora pedig az idősebb

Szabó Klára Petra:
Felszabadulási
emlékmű
(Iván szobor),
2019
Fotó: Dömötör
Mihály
© 66. Vásárhelyi
Őszi Tárlat

Király Gábor:
Makrelák
reggelire,
2021

Fotó: Dömötör
Mihály
© 68. Vásárhelyi
Őszi Tárlat

és jegyzett mesterektől a pályakezdő képzőművészekig terjedt.

Az alcímben jelzett monumentalitásnak szerepe van a dél-alföldi művészváros legnagyobb képzőművészeti eseményét vizsgálva is. Ugyanis évek óta tartó tendencia, ami főként a táblaképekre igaz, hogy az alkotók egyre nagyobb méretű művekkel jelentkeznek a tárlatra. Ez a trend korunkban a nemzetközi szintén is megfigyelhető. Mégis a beérkezett művek válogatása és zsűrizése, valamint a kiállítás koncepciójának és a hódmezővásárhelyi Alföldi Galéria felfületei kihasználásának szempontjából fontos kérdéseket vet föl. Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a legtöbb művészet iránt érdeklődő és a kiállítás anyagát megtekintő látogató úgy véli, hogy a Vásárhelyi Őszi Tárlat festészeti orientációjú és arculatú.

A legtöbb beérkezett mű – és ez a kiállítás anyagába bekevert alkotásokra is igaz – festmény, de nagyszámú grafika, plasztika és egyéb, egyes technikával készült műalkotás is látható a tárlaton.

A Vásárhelyi Őszi Tárlat szervezői a kiállító művészek számát és a bemutatott anyag mennyiségét tekintve a „teljességre” és „egészségre” – s ilyen értelemben is „monumentalitásra” – törekednek. Nem a vidéki város kulturális sznobsága vagy nagyozolása ez. Hanem szerencsés módon és dokumentáltan valós és kvalitásos kortárs kulturális és képzőművészeti teljesítmény, amit az első Vásárhelyi Őszi Tárlat megrendezésétől eltelt csaknem hét évtized, főleg az elmúlt harminc év tendenciái is bizonyítanak.

A tavalyi anyagot mintegy hatszázötven beérkezett műből állították össze. Alig több mint kétszáz alkotás volt látható a 68. Vásárhelyi Őszi Tárlaton, amelyek fotóit katalógusban is közzé tették. A művek a koronavírus-járvány idején születtek, és erőteljesen reagáltak erre az időszakra. A pandémia fölhívta a figyelmet az izoláltság és a társadalmi lét dichotómiájára, de az önmegfigyelésre, az önreflexióra és személyiségünk tudatosabb megismerésére is alkalmat adott. Mindez tükröződött a tárlat anyagában: számos mű az emberi arcot és testet eltérő esztétikai igényekkel, közelítésmóddal és formanyelvvel fejezi ki és interpretálja.

Az önreflexió alakzatai

Ilona Keserü Ilona (1933) a kortárs magyar festészet egyik legjelentősebb alakja, aki a hazai és a nemzetközi képzőművészeti szcénán is ismert és elismert alkotó. A képzőművészeti főiskolán mások mellett Szőnyi István volt a mestere, és már az 1950-es években, Szabó Iván vezetésével többször járt Hódmezővásárhelyen, és a város környékén, vázlatokat, rajzokat, grafikákat készített a vásárhelyi és mártélyi tájról. Évtizedes kihagyás után tért vissza a dél-alföldi művészvárosba, a Vásárhelyi Őszi Tárlatok világába, és előbb az őszi képzőművészeti seregszemle fődját, a Tornyai-plakettet (2017), két évvel később az akkor alapított Tornyai-életműdíjat nyerte el. Már Kassák Lajos is elismerően szólt Ilona Keserü Ilona pályakezdő alkotói univerzumáról, amelyet merész, egyedi és összetéveszthetetlenül sajátos színvilág és a geometriai formák – elsősorban a gömbölyded alakzatok és a kör – iránti elkötelezettség jellemez. Kritikusai és méltatói gyakran a „női alkotók” (ha van ilyen művészettörténeti és művészetelméleti kategória) közé sorolják, hiszen stílusa, formanyelve, színhasználata egyaránt a művészi megnyilvánulás „női oldalának” megfeleltetve értelmezhető. Legalábbis első körben. Tovább nézve műveit a lét egyetemes kérdéseire, a színek és a formák alkotta önkifejezésre, érzelmi állapotokra és hangulatokra is következtethetünk.

Kijelenthetjük, hogy expresszív, a befogadóból számos érzelmi reakciót kiváltó – harmonikus, lenyűgöző és egyszerűségükben is összetett – műalkotások.

A 2018-ban Tornyai-plakettel kitüntetett Ámmer Gergő (1988) kísérletező kedvű szobrász, akinek eddigi tematikáját az anatómiai érdeklődés (kedvelt témája az emberi fej), anyagválasztását és technikáját pedig a kemény kő megmunkálása jellemzi. Sajátos márvány – önarckép igényű – szoborportréja (*Victim*) mellett a finoman kimunkált *Madonna*, valamint a *Judit és Holofernész* című gipszmunkái nemcsak alakuló kifejezőmódját mutatják, de a tradíció újragondolásának is remek példájául szolgálnak. A kereszténység és judaizmus nagy történeteit evokáló alkotások, a női princípium művészi megfogalmazása (*Madonna*), illetve a legnagyobb művészek által is sokféleképpen interpretált Judit és Holofernész-szűzsé újraértelmezése (ahol a torzó mellett tűzcsap szolgál „tálcaul” a fejnek) a XXI. század posztmodern milióbe vezeti a nézőt.

A hódmezővásárhelyi Szabó Klára Petra (1981) művészetét erős önreflexivitás jellemzi. Kedvelt témája az arc(kép). Számos önarcképe készült az elmúlt időszakban, amelyek az önértelmezés és önismeret útját, és az egyes állomásaira érkező alkotót mutatják be. Nem feltétlenül az egyéni személyiség szerveződés vonulatát, inkább az alkotói attitűd „fejlődéstörténetét” követhetjük nyomon utóbbi alkotásain. Az akvarell a „természetes közege”, de olajfestményei és vegyes technikával készült (kísérleti jellegű) munkái is érdekes világba vezetnek. A Tornyai-plakett elnyerésének évében (2019) is kísérletező és innovatív szellemiségű művet adott be a Vásárhelyi Őszi Tárlatra, amelynek a feszültségét és dinamikáját az egykori hódmezővásárhelyi – Kamotsay István készítette – *Szovjet katona* című emlékművének feltűnése és (a hőingás jelenség és az egyedi festékhasználat révén kiváltott) eltűnése adja. A múltértelmezés és a kollektív emlékezet kérdéskörét is fölveti ezzel az alkotással Szabó Klára Petra, aki a nemzetközi – elsősorban kelet-ázsiai – képzőművészeti körökben is számon tartott és értékelt alkotó.

Kotormán Norbert (1967) ugyancsak vásárhelyi gyökerű. Lóábrázolásával az alföldi képzőművészeti tradícióban évszázadok óta jelen lévő – s szinte klisészámba menő – témát választott. A *Bögöly* című alkotása, amellyel a 2020-ban a Vásárhelyi Őszi Tárlaton fődíjat és Tornyai-plakettet nyert, az ábrázoló látásmódra alapozott interpretációja a „hagyományos” alföldi realista törekvéseknek. Néhány munkájában a humanitás és bestialitás évezredes kapcsolatát értelmezi újra, és faszobrának arc nélküli – ezáltal az egyediségtől és az egyéni jellegétől megfosztott, végső soron dehumanizált – alakja az áldozati állatot vagy az „elveszett bárányt” tartja, ami a pásztornépek archaikus kultúráját idézi (*Anonymus*).

A tavaly Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város fődíjával és a Tornyai-plakettel elismert Király Gábor (1979) festőművész jó ideje rendszeresen szerepel a Vásárhelyi Őszi Tárlaton. A legutóbbi kiállításon látható művei (*Az első fagy*, *Makrélák reggelire*, *A konyha*) az emberi test és arc nagyon sajátos, komor és groteszk ábrázolásával, ugyanakkor a transzhumán tartalmak felé mutató közelítésével munkásságának jelentős részei. Hangulatukat és technikájukat tekintve is különös, katartikus művek ezek: az arc és a test „kifordítottságával” és „aránytalanságával” teremtenek torz világot, amely egyedi jellegzetességeivel és összetéveszthetetlen attribútumaival mégis összefüggő és belső törvényszerűségei miatt harmonikus alkotói univerzumot teremt.

A Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Életműdíjával 2022-ben kitüntetett Kéri László évtizedek óta jelen van a hazai művészéletben és a hódmezővásárhelyi képzőművészet világában. A 68. Vásárhelyi Őszi Tárlaton bemutatott két festményén (*Gubanc*, *Hárman*) az emberiség és az embertelenség, az otthonosság és az elidegenedés tematikája látható: változatos kolorittal, laza kontúrokkal és határozott arcél nélküli alakokkal kifejezve.

A Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város és a Magyar Művészeti Akadémia Rudnay Gyula Művészeti Ösztöndíját elnyert Vető Orsolya Lia *Biophilia* (20PDL) című munkája az alkotó markáns színválasztásairól és egyedi formahasználatáról tanuskodik, és jól mutatja az organikus tematika és a művészi absztrakció együttesének érvényességét.

Az elmúlt esztendőben a Galyasi Miklós-nívódíjat Szok Iván kapta, akinek műve (*Az utolsó közös kép*) az elmúlás és az emberi lét esendőségének megrendítő megörökítése. Az Endre Béla-mesterdíjas Papageorgiu Andrea önreflektív festményei (*Leszel az nekem, akinek szeretnél-elek?, Itt vagy velem?*) mellett figyelmet érdemel a koncepciójában és technikai kivitelezésében különlegesen igényes tűzzománc alkotása (*Késői álmok*). A Csongrád-Csanád Vármegyei Önkormányzat díjával jutalmazott Sejben Lajos munkái (*Szellemi táplálék*, *Kódex*) régi könyvlapok, valamint fa és fémek fölhasználásával készültek, és találóan szimbolizálják a Gutenberg-galaxis végét, illetve a művészeti hagyományok rétegzettségét: a régít fölhasználva, azt olykor a fölismerhetetlenségig átalakítva jön létre az újítás.

Az emberi élet mindennapjainak banalitása, monotonija és szimplicitása, valamint a fogyasztói társadalom egyszerre nyomasztó és negédes milióje feltűnt a tavalyi tárlat anyagában: Szakáll Ágnes (*Vasárnap ebéd után*, *avagy homeoffice*) és Tayler Patrick Nicholas (*Wibbly-Wobbly World*) teljesen eltérő közelítéssel és művészi megoldásokkal fordult ehhez a kérdéskörhöz.

A szakralitástradíció keresztény rétegeinek napjainkban is érvényes megjelenítése látható Lóránt János De-

Szabó Klára
Petra:
Lenin,
2019
Fotó: Dömötör
Mihály
© 66. Vásárhelyi
Őszi Tárlat

meter *Csillagok* című képében vagy Baráth Fábián *Kenyér* című plasztikai művében. Ez utóbbi magyar népnyelvi és néphagyománybéli reminiscenciát is hordoz.

A táblaképek esetében a növekvő méretek tendenciája figyelhető meg, a plasztikák arányaikat és méretüket tekintve is egyre kisebb teret foglalnak el a Vásárhelyi Őszi Tárlatokon. Az elmúlt év plasztikai anyagában meghatározó helye volt – számos már remek alkotás mellett – BOLDI (*Anya gyermekével*) és Gálhidy Péter (*Kollekció*) műveinek.

Öt esztendeje Fehér László nyerte el elsőként a Tornyai-életműdíjat: Ő a hazai hiperrealizmus nemzetközileg elismert mestere, és munkássága sok szalon kötődik Hódmezővásárhelyhez. Első benyomásait még évtizedekkel ezelőtt, képzőművészeti főiskolás korában, egy alkotótábor során szerezte a Vásárhelyi Őszi Tárlatról, majd már beérkezett és nemzetközi hírű művészként visszatért, és immár huszonhárom esztendeje folyamatosan rendkívül jelentős alkotásokkal – s több vásárhelyi díjjal is elismerve – jelenik meg tárlatainkon. Utóbbi, a sötét és a világos színek tónusainak finomhangolásával született munkáiban a természetben és a környezetben kissé esetlenül mozgó ember útkeresései tárulnak elénk.

A tavalyi tárlaton kiállított képek közül is megemlíthető néhány kiemelkedően izgalmas mű: Horváth-Gaszó Adrienn *Önarckép I.* című festményén például az egyik orca sminkelésének ábrázolásával kvázi maszk kerül az emberi arcra, ami a külvilágnak mutatott kép és a belső önkép közötti különbségre utal, továbbá a képzőművészeti alkotás megkonstruálásának szemiotikai megjelenítéseként is értelmezhető. Sibitka Anna művén (*I think I could live here 2.*) a kádban ülő nőalak, arcán ironikus mosollyal és a képből kissé kikacsintva, kezében az *Új Művészet* folyóirat egyik képzelte számával az elitkultúra és a kommersz (már az 1970–1980-as években föloldott, mára fiktív) ellentétét érzékelteti. Az emberi testre mint természetes és harmonikus egésze mutat rá Megyeri-Horváth Gábor (*Metangere I.*) képe.

Az alföldi művészváros víziója

A folyamatosan változó és újraértelmezendő tradíciók jegyében a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeumnak határozott víziója van a Vásárhelyi Őszi Tárlatok kortárs képzőművészeti eseményéről. E jövőképben fontos része, hogy a főntartó biztosítja a magas összegű és presztízusú díjakat és a kiállítás megrendezésének forrásait, illetve az intézmény minden ősze olyan kiállításnak ad otthont, amelyek magukra vonják a szűkebb szakma és a szélesebb művészetbarát közvélemény figyelmét. Mindezt azzal a céllal, hogy a Vásárhelyi Őszi Tárlat megnyitóján az Alföldi Galériára figyeljen a hazai képzőművészeti

élet, és Hódmezővásárhely továbbra is büszkén hirdethesse magáról: művészváros.

A Vásárhelyi Őszi Tárlatok elmúlt években kiállított anyagát és azok katalógusait áttekintve megállapítható, hogy Hódmezővásárhelyen, a kulturális és képzőművészeti élet budapesti centrumától távol sikerült tematikájában és arányaiban impozáns kiállítássorozatot létrehozni.

Király Gábor:
Az első fagy,
2022
Fotó: Dömötör
Mihály
© 68. Vásárhelyi
Őszi Tárlat

